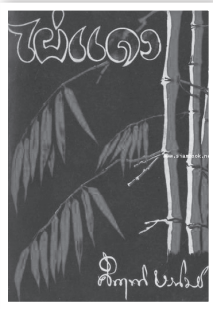

ไผ่แดง

นันทิดา จันทรศิริ | Nantida Jansiri

“ไผ่แดง” วรรณกรรมไทยยอดเยี่ยมและทรงคุณค่าอีกเรื่องหนึ่งอันเป็นชื่อรู้จักกันอย่างดีในวงการวรรณกรรมไทย การศึกษา สังคม และวัฒนธรรม ที่ถ่ายทอดบทประพันธ์โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ประพันธ์เมื่อปี 2497 โดยการตีพิมพ์เป็นตอนๆ ลงในหนังสือพิมพ์ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ หรือพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือปกแข็งตึก เป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จึงมีการแปลเป็นภาษาต่างๆ อีก 9 ภาษา เช่น ภาษา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น เวียดนามและพม่า ฯลฯ

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญและมีความเชี่ยวชาญในหลากหลายมิติ ทั้งในทางการเมืองผ่านบทบาทการเป็นนักการเมือง และเป็นอดีตนายกรัฐมนตรีของไทย บทบาททางวิชาการผ่านนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักวิชาการ อาจารย์ และบทบาทด้านการเงินการคลังผ่านบทบาทผู้จัดการธนาคาร เป็นต้น จนเมื่อปลายปี พ.ศ. 2551 กระทรวงวัฒนธรรมของไทย ได้เสนอชื่อหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นบุคคลสำคัญของโลกต่อองค์การยูเนสโก ในวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2552 โดยทางองค์การยูเนสโกได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์เป็นบุคคลสำคัญของโลก ใน 4 สาขา ได้แก่ การศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ และสื่อสารมวลชน ในวาระครบรอบ 100 ปี ชาตกาล พ.ศ. 2554 ความโดดเด่นในด้านวรรณศิลป์ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช มีผลงานหนังสือที่มีชื่อเสียงระดับโลกมากมาย ที่ได้รับการตีพิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำอีก เช่น สี่แผ่นดิน, ไผ่แดง, กาเหว่าที่บางเพลง, หลายชีวิต, ชูสีไทเฮา, สามก๊กฉบับนายทุน เรื่องสั้น “มอม” บางผลงานได้มีผู้นำไปทำเป็นละครโทรทัศน์ เช่น สี่แผ่นดิน, หลายชีวิต, ไผ่แดง และทำเป็นภาพยนตร์ เช่น กาเหว่าที่บางเพลง ไผ่แดง เป็นต้น (กระทรวงวัฒนธรรม, (ออนไลน์) 2557)

วรรณกรรม “ไผ่แดง” นวนิยายที่สะท้อนภาพความเป็นชุมชนไทยในอดีต ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตที่เป็นวัฒนธรรมชาวบ้านที่ผูกติดอยู่กับวัดอย่างใกล้ชิด และการแสดงภาพของความ เป็นชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครองออกมาอย่างเด่นชัด นำเสนอผ่านภาพตัวแทนของชนชั้นนำ ได้อย่างโดดเด่น สมภารกว้างวัดไผ่แดง ผู้ซึ่งในฐานะผู้รักษาศีล รักษาธรรม มีปัญญา มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาในหลายเรื่อง มีความน่าเชื่อถือของชาวบ้าน และกำนันเจิม ที่มีความใส่ใจในวิถีชีวิตของลูกบ้าน ในขณะที่ภาพตัวแทนของอีกชนชั้นหนึ่งนั้น คือ นายแก้วน แก่นกำจร ซึ่งในการดำเนินเรื่องสะท้อนความต้องการของการเป็นชนชั้นนำของชุมชน แต่ยังคงขาดความศรัทธาของชาวบ้าน จึงถูกมองว่าเป็นตัวตลก ขาดความรู้ที่กระจ่างชัดในการนำเสนอเรื่องใหม่ๆ ที่คนในชุมชนไม่มีความเข้าใจ นั่นคือ อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ด้วยการชูดมการณ์ของความเท่าเทียมกันของชนชั้น แสดงให้เห็นถึงความโง่เขลาของการแสดง ตัวตนของความเป็นผู้รู้ หรือเข้าทำนองที่เรียกว่า “โง่แล้วอวดฉลาด” ทำนองนั้น ซึ่งหลายบทหลายตอนในนวนิยายนี้ได้แสดงออกให้ผู้อ่านเข้าใจในทำนองคล้ายตามเช่นนั้น แม้ว่าจะยังมีความเห็นที่คล้ายตามอยู่บ้างกับชาวบ้านบางคนที่เขาปลุกปั่น แต่เสมือนกับการไม่ถือสาในความคิดและการกระทำของเขานัก โดยเฉพาะสมภารกว้างและกำนันเจิม และการยกย่องสมภารวัดไผ่แดงอยู่ไม่น้อย ในขณะที่บางบทบางตอนก็เกิดความรู้สึกของผู้อ่านถึงกิเลสบางอย่างของสมภารวัดไผ่แดงที่แสดงอารมณ์ออกมาอย่างบุคคลที่อยู่ในทางโลก แต่ภาพเหล่านี้ก็หลุดออกไปได้ด้วยการอ่านบทสนทนาของสมภารวัดไผ่แดงกับพระประธานในวัด ที่เป็นความสามารถของผู้เขียนในการสร้างจินตนาการของการโต้ตอบภายใต้จิตสำนึกของสมภารวัดไผ่แดงเอง เพื่อจุดไม่ให้เกิดอยู่ในทางโลก และแนวทางการใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้สึกที่สะกดใจผู้อ่านให้เข้าใจมุมมองทั้งสองด้านของสมภารวัดไผ่แดง

การจัดแบ่งโครงเรื่องเนื้อหาของ การนำเสนอเรื่องราวต่างๆ แบ่งเป็นตอนๆ โดยกำหนดชื่อเรื่องได้อย่างน่าสนใจและชวนติดตาม ทั้งสิ้นจำนวน 19 ตอน ได้แก่ ตอนความลับของสมภารวัดไผ่แดง ข้าหวัดไม่แพ้ สันติภาพมาถึงไผ่แดง สัญญาณประลัย พระเบี้ยว ความรักแห่งเสรีชนไม่มีพรมแดน สังคมเป็นบาดทะยัก ฉีกหน้ากากชนชั้นขูดรีด ผจญมาร กระบือวิปโยค แก้วนผู้ปลดแอก วัตถุประสงค์ สาสนสีแดง เพื่อเกียรติภูมิ ผิดสี พระอาทิตย์ขึ้นได้ก็ตกได้ สิทธิแห่งชนกรรมาชีพ ผ้าป่าสีแดง ความเป็นธรรมในสังคม และเสียงระฆัง การตั้งชื่อของแต่ละตอนสร้างความน่าสนใจและความอยากรู้อยากเห็นเรื่องราวของผู้อ่าน ดังเช่น ตอนแรกของเรื่อง คือ ความลับของสมภารวัดไผ่แดง (กระตุกเร้าความอยากรู้อยากเห็นว่าความลับที่จะเปิดเผย

ต่อไปคืออะไร) การเริ่มต้นชวนให้หลงประเด็นว่าความลับของสมภารอยู่ที่นายแก้วน แก่นกำจร ซึ่งเป็นเพื่อนรักของสมภารอ้างว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ แต่ในที่สุดแล้ว ความลับจริงๆ ก็เปิดเผยในการพูดคุยเรื่องทุกข์ร้อนกับพระประธานซึ่งเป็นพระพุทธรูปใน โบสถ์วัดไผ่แดงได้นั่นเอง และได้กลายมาเป็นจุดเด่นของเรื่องนี้ตลอดทั้งเล่มที่สร้างความ อารมณ์ร่วมให้กับผู้อ่านได้อย่างดี เหมือนการสะท้อนความคิดอีกด้านของสมภารอ้างในอีก ด้านหนึ่ง

ตัวละครที่สำคัญของเรื่องไผ่แดง หากจำแนกบุคคลตามที่สมภารอ้างวัดไผ่แดง ได้แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายอาณาจักร ซึ่งเป็นข้าราชการ หรือเกี่ยวข้องกับทางราชการ จะประกอบด้วยกำนันเจิม ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่เห็นพัฒนาการ การเติบโตของสมภารวัดไผ่แดง มาตั้งแต่วัยเยาว์ และมักจะมีเรื่องมาปรึกษาพูดคุยกับสมภารอ้างอยู่เสมอ โดยเฉพาะข้อ กังวลเกี่ยวกับนายแก้วน แก่นกำจร เพื่อนรักของสมภารอ้างในวัยเด็ก กำนันเจิมมีความ รับผิดชอบ มีความรู้สึกที่ผูกพันกับลูกบ้าน และมักได้รับความเดือดร้อนจากนายแก้วน แก่นกำจร อยู่อย่างเนื่องนิตย์จากการยุยงชาวบ้านให้ศรัทธาในอุดมการณ์ของเขา และในฝ่ายพุทธจักร ซึ่งคือพระภิกษุสงฆ์และคนที่อาศัยวัด ประกอบด้วย สมภารอ้าง ทั้งนี้การแบ่งบุคคลของ สมภารอ้างก็ยิ่งขาดความครอบคลุม เพราะตัวละครหลักอย่าง นายแก้วน แก่นกำจร นั้น ไม่ได้รวมอยู่ในทั้ง 2 ฝ่ายนี้ได้ เสมือนกับการให้ความสำคัญกับผู้นำเท่านั้น ทั้งนี้ ตัวละคร หลักที่สำคัญ จึงประกอบด้วย สมภารอ้างวัดไผ่แดง กำนันเจิม และนายแก้วน แก่นกำจร ที่ เป็นตัวละครในการเดินเรื่องทั้งหมด แต่มีตัวละครที่สำคัญซึ่งอาจเป็นตัวละครเดียวกันกับ สมภารอ้างวัดไผ่แดง คือ พระประธานในโบสถ์วัดไผ่แดงที่ตอบโต้กับสมภารอ้างนั่นเอง

การสร้างภาพลักษณ์ของสมภารวัดไผ่แดง กับนายแก้วน แก่นกำจร ในฐานะที่เคย เป็นเพื่อนรักกันสร้างความแตกต่างอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรก คือ ความแตกต่าง ด้านความคิด สมภารวัดไผ่แดง มีความคิดในเชิงความสันติทางวิถีธรรม การปฏิบัติธรรม จนผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงสมภารวัดไผ่แดง เป็นผู้เสพยาเสพตติ คือ ศาสนา ส่วนนายแก้วน แก่นกำจร นั้น มีความคิดในเชิงความสันติ แต่สันติภาพนั้นคือการต่อสู้กับสิ่งที่แท้จริงแล้ว ตัวเขาเองก็ไม่รู้ว่าคืออะไร นั่นคือ อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ โดยต่อต้านระบบสังคมที่เป็น ระบบศักดินา ประการที่สอง คือ ความแตกต่างด้านความเชื่อถือ สมภารวัดไผ่แดง แม้ว่า อดีตก่อนบวชเป็นพระ จะมีภาพความทรงจำของความเป็นนักเลงไม่แตกต่างกับนายแก้วน แก่นกำจร แต่ด้วยความยึดมั่นและมั่นคงอยู่ในพระพุทธศาสนา จึงสร้างความเชื่อมั่นให้กับ ชาวบ้านได้มากกว่า ส่วนนายแก้วน แก่นกำจร แม้ว่าจะพยายามสร้างอำนาจ อิทธิพล และ

สร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านมากเพียงใด ในฐานะที่พยายามแสดงตัวเป็นแกนนำ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนตามความเชื่อของตนเองนั้น แต่ในที่สุดแล้ว ความเชื่อถือต่อตนนายแก้วเอง ก็ยังเป็นไปด้วยความกระอักกระอ่วน และไม่เข้าร่องเข้ารอยนัก

งานเขียนชิ้นนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการขยายตัวของลัทธิทางการเมือง ที่เข้ามาแทรกแซงสังคมไทยอย่างเด่นชัด แนวคิดทางการเมืองที่ว่า คือลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่ได้ นำเข้ามาโดยตัวแทน คือนายแก้ว แก่นกำจร ความคิดของนายแก้ว แก่นกำจร มาจาก ความเป็นคนที่สนใจในการหาความรู้ การอ่านหนังสือของเขา และความคิดในเชิงการเป็น ผู้นำที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ ในอดีตของการไปเป็นนักเรียนที่กรุงเทพฯ เขาได้นำ หนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับลัทธิคอมมิวนิสต์มาด้วย ทำให้เปลี่ยนแปลงความคิดของเขา ในชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคมว่ามาจากระบบสังคมและการทุจริตของระบบเศรษฐกิจ ที่มีความไม่เท่าเทียมกัน เขาได้ดำเนินการหลายวิธีการเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ ผ่านการให้ ลงชื่อ การพูดคุยถึงหลักการและวิถีชีวิตที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะเพื่อนๆ ของเขา เช่น เจ้าแทน เจ้าถม เจ้าเอ็บ เจ้าซ้อณ เจ้าเทียม เจ้าสายและสหายของเขาอีก 20 กว่าคน ที่นับถือและ เชื่อฟังเขา เนื่องจากทุกคนเป็นชาวบ้านที่มึนน้อยหรือไม่มีเลย ต้องเช่าเขาทำและถูกเจ้าของนา ที่เป็นชนชั้นศักดินาทุจริตชนชั้นกรรมาชีพอย่างพวกเขาอยู่เป็นเนืองนิตย์ เรื่องราวจึงสะท้อน ภาพของสังคมศักดินาที่เป็นอยู่ของชุมชนวัดไผ่แดง นั่นคือ กำนันเจิมที่เป็นตัวแทนของสังคม ที่นำรังเกียจของนายแก้ว แก่นกำจร สำหรับนายแก้ว แก่นกำจร เป็นตัวแทนของคอมมิวนิสต์ ส่วน สมภารกร่าง เป็นเสมือนตัวกลางแต่อยู่ฝ่ายชนชั้นศักดินา ที่สังคมให้ภาพความแตกต่าง เชิงชนชั้นที่เป็นเหมือนชนชั้นนำ การต่อสู้ของชนชั้นทั้งสองจึงดำรงอยู่ในเรื่องนี้ แต่ในที่สุด แล้วนายแก้ว แก่นกำจร ก็ต้องสยบสมยอมกับความดีของพระพุทธศาสนา ที่ต่อสู้โดยสมภารกร่างและกำนันเจิมในฐานะชนชั้นข้าของชุมชน ผ่านการใช้พื้นที่ศาลาวัด ในการถกเถียงเรื่องราวต่างๆ ความรัก ความผูกพัน ของกำนันเจิม และการช่วยเหลือซึ่งกัน และกันของชาวบ้านชุมชนไผ่แดงแห่งนี้

ผลงาน “ไผ่แดง” นอกจากเป็นงานเขียนที่มีวรรณศิลป์ คือ ความไพเราะ ของบทประพันธ์ ที่อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย การใช้ภาษาที่สะท้อนความเป็นชุมชนในอดีต การ สื่อความหมายของถ้อยคำ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกหรืออารมณ์ร่วม จึงทำให้รับรู้ทั้งอารมณ์ ขบขัน ความเพลิดเพลิน ยังอุดมไปด้วยคุณค่าด้านสังคมที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตชุมชนไทย ที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ การเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ การพึ่งพาวัดแล้ว ยังเห็นถึงมุมมองของชาวบ้าน ที่ยังรับแนวความคิดที่เข้ามาในชุมชนจากสังคมภายนอก ซึ่งเป็นขยายตัวของลัทธิการเมือง

สองแนวคิดที่แข่งขันในสังคมโลกและสังคมไทย และส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นดังที่ปรากฏในหมู่บ้านไผ่แดง ซึ่งได้เห็นถึงการต่อสู้ และการพูดคุยถกเถียงกันของชนชั้นนำเพื่อหาทางออก ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวชุมชนสยาม เป็นกระบวนการประชาธิปไตยพื้นบ้าน หากเปรียบเทียบกับสังคมไทยในปัจจุบันก็จะเห็นได้ว่าสังคมไทยได้รับเอาแนวความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์หลายอย่างผ่านการศึกษา เทคโนโลยีและการสื่อสาร ผ่านบุคคล กลุ่มบุคคล วัฒนธรรมอื่น เป็นต้น จนทำให้มีการเรียนรู้ การกลืนกลาย และการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้กับสังคมไทยอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้

สุดท้ายแล้ว งานเขียนชิ้นนี้เป็นหนังสือที่ถ่ายทอดภาพการสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับผู้นำพระพุทธศาสนา และความเป็นชุมชนดั้งเดิมของไทย โดยปฏิเสธความเชื่ออื่นที่ทำให้บทบาทของชนชั้นนำเป็นบทบาทที่อาจจะต้องมองข้ามความสำคัญไป ในฐานะผู้วิจารณ์จึงมองว่าการที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เป็นการถอนรากถอนโคนนั้น จะต้องพิจารณาความเป็นสังคม วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของชุมชนนั้นว่ามีบริบทเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ และเมื่อพิจารณากับสังคมไทยปัจจุบันที่อุดมการณ์ความเป็นประชาธิปไตยสร้างการยอมรับได้มากที่สุดกับสังคมโลกโดยสากลและสังคมไทยโดยรวมนั้น การจะเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างสุดโต่งนั้นจึงไม่ใช่เรื่องง่าย

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงวัฒนธรรม. 2557. หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช. จาก <http://www.m-culture.go.th/ilovethaiculture/index.php/2013-07-01-03-11-16/2013-08-07-06-41-10/item/r-furiously-palace> สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2557.